

MUZEUM STUTTHOF W SZTUTOWIE

Stutthof

ZESZYTY MUZEUM

2

WROCLAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO
1977

Alina Kilian

HITLEROWSKIE DĄŻENIA DO POZBAWIENIA OBYWATELSTWA
POLSKIEGO LUDNOŚCI POMORZA GDAŃSKIEGO
JAKO NARUSZENIE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Zamierzeniem artykułu jest przedstawienie problematyki przymusowego nadawania niemieckiej przynależności państwowej na Pomorzu Gdańskim w czasie II wojny światowej oraz konsekwencji stąd wynikających w świetle ustawodawstwa niemieckiego i przede wszystkim — prawa międzynarodowego. Problematyka II wojny światowej znalazła szerokie odzwierciedlenie w licznych opracowaniach, ujętych przede wszystkim w aspekcie historycznym. Przebieg tej wojny wykazał, jak daleko może posunąć się okrucieństwo państwa okupującego przybierające rozmiary nie przewidziane przez dotychczasowy rozwój prawa wojennego, mającego na celu poszanowanie i ochronę praw człowieka. Dał się też zauważyć zaraz po wojnie rozwój tego prawa, aczkolwiek może jeszcze niedostateczny¹, choć zdawano już sobie sprawę z niemożności egzekwowania odpowiedniego zachowania się i przestrzegania praw przez strony pozostające w konflikcie zbrojnym. Opracowania dotyczące problematyki konfliktów zbrojnych w aspekcie prawnym poszły głównie w kierunku przedstawienia problematyki zbrodni ludobójstwa, jako tej, która najbardziej wstrząsnęła światem, następnie praw i obowiązków stron pozostających w konflikcie zbrojnym². Prace te poruszają również problematykę ochrony ludności cywilnej na terytorium okupowanym. Nie ma natomiast, poza opracowaniami ujmującymi to zagadnienie w

¹ Dnia 12 sierpnia 1949 r. na Genewskiej Konferencji Dyplomatycznej zostały uchwalone cztery konwencje, które miały całościowo objąć ochronę praw człowieka w konfliktach zbrojnych. Jest to: (I) Konwencja genewska o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach w polu będących, (II) Konwencja genewska o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu, (III) Konwencja genewska o traktowaniu jeńców wojennych, (IV) Konwencja genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny.

² Można tu podać przykładowo: T. Cyprian, J. Sawicki, *Prawo norymberskie*, Warszawa-Kraków 1948 (praca obejmująca całościowo problematykę zbrodni wojennych); T. Cyprian, J. Sawicki, *Nieznaną Norymberga*, Warszawa 1965; R. Bierzanek, *Prawa człowieka w konfliktach zbrojnych*, Warszawa 1974; Z. Resich, *Konwencja o nieprzedawnianiu zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości*, „Sprawy Międzynarodowe”, 1969, nr 3.

aspekcie historycznym³, publikacji, które dotyczyłyby zagadnienia denacjonalizacji, zmiany statusu obywatelskiego i ich skutków. A przecież problem ten zasługuje na opracowanie chociażby ze względu na konieczność uregulowania między Polską a RFN spraw związanych z obywatelstwem⁴. Jest to chyba wręcz konieczne przy dalszym rozwoju normalizacji stosunków między oboma państwami.

Źródła dotyczące omawianego zagadnienia są rozproszone i niekompletne, stąd dane liczbowe przytaczane w artykule są podane tylko przykładowo. Odnosi się to również do danych dotyczących osób osadzanych w obozie koncentracyjnym Stutthof za niepodpisanie wniosku o wpisanie na Deutsche Volksliste (DVL) czy też za pomoc innym w unikaniu służby w Wehrmachcie.

Poza zagadnieniem przymusowego wpisywania na DVL poruszamy też problem wcielania do Wehrmachtu, ponieważ była to najdalej idąca konsekwencja nadania niemieckiej przynależności państwowej. Kwestia ta zasługuje jednak niewątpliwie na odrębne i szersze omówienie.

I. OCHRONA LUDNOŚCI NA TERENACH OKUPOWANYCH W ŚWIETLE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Do podstawowych zasad międzynarodowego prawa wojennego zaliczyć należy zasadę konieczności wojennej oraz zasadę humanitaryzmu. Pierwszą wyraża niemieckie powiedzenie: „Kriegsräson geht vor Kriegsmannier”. Przez „Kriegsräson” rozumieli Niemcy nadzwyczajne okoliczności, które w czasie wojny miały usprawiedliwić wszelkiego rodzaju postępowanie⁵. Ewolucja prawa międzynarodowego w przedmiocie wojny poszła w kierunku formułowania zasad określających granice dopuszczalności sposobów prowadzenia wojny, a więc do ograniczenia pierwszej z wymienionych zasad, a rozwoju zasady humanitaryzmu. W celu złagodzenia skutków prowadzenia wojny rozwija się normy zakazujące pewnych środków prowadzenia działań wojennych i nakazujące określone zach-

³ Zagadnienia te omawiają m. in. M. Broszat, *Nationalistische Polenpolitik 1939—1945*, Stuttgart 1961; Cz. Madajczyk, *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, Warszawa 1970; E. Serwański, *Hitlerowska polityka narodowościowa na Górnym Śląsku*, Warszawa 1963; Z. Izdebski, *Niemiecka lista narodowa na Górnym Śląsku*, Katowice-Wrocław 1946; W. Jastrzębski, *Z problematyki niemieckiej listy narodowej w okręgu Gdańsk-Prusy Zachodnie w latach 1941—1945*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika”, 1965, nr 15; E. Ogłóza, *Polityka narodowościowa okupanta wobec Polaków w okresie okupacji na Pomorzu*, maszynopis, WAP Bydgoszcz, sygn. 125-12.

⁴ Patrz J. W. Szydłak, *Układ Polska — NRF z 7 XII 1970 r. o podstawach normalizacji ich wojennych stosunków a umowa poczdamska*, Poznań 1974; L. Gelberg, *Układ PRL — NRF z 7 XII 1970 r. Analiza prawa*, Wrocław 1974.

⁵ L. Ehrlich, *Prawo narodów*, Lwów 1932, s. 525.

